

IZ SLOVENSKE TOPONOMASTIKE

1. Ohonica

Vas, ki leži ob gozdu na poti, ki pelje od Borovnice k slapovom Pekla, se imenuje *Ohonica* (v krajevnem dialektu *maxanica*). Če besedo tematološko razčlenimo, vidimo, da je stvarjena tako kakor Borovnica; ta kraj je bil prvotno pokrit z bori, o čemer pričajo še zdaj korenike, ki pri oranju na mahu nanje naletijo. Očitno se je kraj imenoval sprva *Borovo* z adjektivom *borovъnъ* in s substantivizacijo: *borovъnica*, Anton Bajec, Besedotvorje I. § 184. Tako je treba za naše ime izhajati iz osnove *Ohovo*, ki dá na isti način *ohovъnica*. Osnovna beseda *Ohovo* je izpričana v shrv. kot *Johovo* s protezo *j-* v začetku. *Johovo* pa spada k subst. *jôha*, kakor zgoraj *Borovo* k subst. *bor*. Akad. Riječ. s. v. pravi, da je *-o-* v besedi *jôha* »mjesto néгдаšnéga *-ol-*«, torej *jolha*, ki je iz *olha* »jelša« prim. polj. *olcha*, *olsza*, rus. *olъxa*, *olъša*, češ. *olše*, zgornjeluz. *molša*, polabsko *vúolsa*. Razmerje med *jelša* in *olša* se tolmači na različne načine. Prvotna osnova je imela na začetku besede *a-*, kakor kažejo primerjave z drugimi ide. jeziki: *alъxa* je v zvezi z nem. *erle* < *elre*, lat. *alnus*, got. **alisā* poleg **alizā* in zato je sklepal Berneker Etym. Wrth. na psl. *alъxa*, kar je dalo poznejše *olъxa*, v stavčni zvezi nastalo *ialъxa* pa je po preglasu pravilno rodilo *jelъxa*, *jelъša*. Vsekakor je treba izhajati iz debela, ki se pričenja z ide. *a-*. Tudi na slovenskem ozemlju srečavamo obe obliki. Oblika *olša* je predvsem v severnem, alpskem terenu znana, najdemo jo pa tudi v južnem. Znani so kraji kot *Olsa*; *Olcha* v Prekmurju (Csanki II. 888); *Olshnitz* na Tirolskem ob Lienzu, *Eischnitz-Oischnitz*, potok v Kalsertalu na Tirolskem, Unterforcher Slav. Namenreste, Jahrb. Leitmeritz 1889, 12, *Uševk* (pri Kamniku, l. 1400: Erlspach), *Šeolje* (Selška dolina), v 13. stol. *Erla*, okrog l. 1500 pa *Ob-scherolach*, *Osserlaich*, *Jelševnik* pri Črnomlju (l. 1457: *Olservinkh*), *Uševk* (pri Moravčah), *Uševica* (pri Nevljah), dalje spada semkaj še *Viševk*, nem. *Olscheuk* (Šentjurij pri Kranju), *Višelnica* (Zgornje Gorje); čeprav je grafično glede prvega zloga nastala umetna naslonitev na komp. *vyše*, *višava* in podobno gl. L. Pintar LZ 1914, 460. Za *Viševk* pri Ložu so izpričane stare oblike *Olsuych* 1269, *Olsnich* 1269, *Olswisch* 1260 in *Olznich* 1283. Na Kranjskem so običajno imena iz *jelša*: *Jelša*, *Jelše*, *Jelševce*, *Jelševnik*, *Jelšovca* itd. Beseda *olcha* je izpričana v Osojanih v Reziji, Jan B. de Courtenay Mat. 916, na Zilji: *rodъša*, dalje

ima Popović v svojem slovarju *voša* za Škofjo Loko, v Selcih in na Bledu se govori *woŭša* ali z disimilacijsko opustitvijo drugega *u*: *wóša*. O vprašanju *je:jo* je izdal R. Ekblom posebno razpravo *Der Wechsel (j)e- ~ o-* im Slavischen in obravnaval vse hipoteze, ki so bile dotlej (l. 1925) v ti zadevi postavljene; njegovo mnenje je, da je normalni *e*-glas prešel v *o-*, če ga niso obkrožali mehki konzonanti, zaradi česar je nastal labiovelarizacijski vpliv na *e*; *e* je postal nekakšen srednjejezični vokal *ə*, ki se je pozneje razvil v *o-*, za kar pričajo tudi staroruske izposojenke tipa *Haelgha* > *Olga*. Gotovo je le to, da se je ta izprememba labiovelarizacije izvršila že v praslovanščini.

V zadnjem času se je s tem vprašanjem bavil Birger Callaman, *Zu den Haupttendenzen der ursl. und altrussischen Lautentwicklung* 1950; zanj je jasen pomik jezične artikulacije *e* v notranjost ustne votline. V končnih odstavkih govori o artikulacijskih bazah, ki jih je tudi praslovanščina v teku svojega razvoja menjavala. Ker so znane psl. proteze pred *ʋ*, *ʒ* in *y*, tedaj jih po pravici pričakujemo tudi pred *e* in *o-* vokali, zato so že v psl. nastale proteze *je* in *vo-*. Ker je glas *o* šele v psl. nastal, je zato razumljivo, da je *j-* proteza pred *a* (> *ā* > *o*) v *alʋxa* mogla nastati.

Tako je tudi slov. in shrv. dubleta *jelša* : *olša* samo nadaljevanje praslovanske dublete. Vendar pa *joha* ne izvira iz starejšega *jeðha* prim. *seoce*, *teoce* in gl. Ekblom l. c. 22, kakor misli Berneker *Etym. Wrth.*, marveč je psl. *olʋxa*, ki je identično s slov. *olša*, *olha*. Proteza *i-* pri *jolha* je razumljiva bodisi iz kontaminacije z *jelha* ali pa je nastala iz zvez pri *-olhi*.

2. Kompolje

Kraj *Kompolje* je znan na več mestih Slovenije; pri Ratečah ob Savi (že Trubar omenja to *Kompolje* v Reg. 1558 R II b: *nad Compolom*), dalje v bližini Velikih Lašč na Dolenjskem in pri Brdu. Dolenjsko ime se glasi v krajevnem akajočem dialektu *Kúmpale*.

Edino razlago, ki sem jo zasledil v literaturi, je podal W. Steinhäuser, *Die genitivischen Ortsnamen in Österreich*, Akad. d. Wiss. Wien phil.-hist. Sitz. ber. 206, 1. Abh. Nemško ime za *Kompolje* je namreč *Gimpel*, ki ga Steinhäuser veže z osebnim imenom svn. *Gumpel* in stvn. *Gumpilo* ali *-ili*, kar je pomanjševalno ime prvotnega *Gumpo*. Meni pa se zdi, da *Kompolje* s takim imenom ni v nikakršni zvezi, marveč so Nemci slov. ime prevzeli in neakcentuirani drugi zlog *-polje* nadomestili s svojim *-pel*.

Ime *Kompolje* je po mojem mnenju kompozicija ozir. jukstapozicija iz *kom* + *polje*. Dočim je drugi člen jasen, je prvi člen *kom-*, kakor se zdi, nejasen. Realna potrditev pravi, da so kraji s tem imenom na višini glede na okolico. Zato smatram, da se v prvem členu skriva višinski izraz s pojmom »hrib«, tako da znači *Kompolje* pravzaprav *visoko ležeče polje*, *polje na planoti*. Izraz *kôm*, *kôma* je znan tudi v srbohrvaščini gl. Akad. Rječ. s. v. Tudi pri Slovencih imamo to poimenovanje: *Kum* ob Savi s pravilnim dolenjskim refleksom *o* > *u* kakor *bog* > *bux*; na *Kumi* piše Trubar v Katek. 1575, str. 202. Semkaj spadajo še različne

izvedenke kakor *Komna*, *Komen*, priimek *Kómac* v Soški dolini in podobno. Iz vseh teh imen odseva prvotni pomen *koma*, t. j. hrib, višina. Dalje spada semkaj tudi slov. *komôlec* v pomenu vzpetina.

Slovanski etimološki slovarji *Miklošičev* in *Bernekerjev* poznata dva *kom*, prvega v pomenu trda gmota, klada, drugega v pomenu »hrib« (znani so grebeni *Kômovi* na jugu Dalmacije pri Črni gori). Ali obadva pomena se dasta združiti, gl. P. Persson, Btrg. zur ide. Sprachforschung I, 160, kjer navaja tudi adj. *čestŕ* in *gostŕ* iz istega korena z različno prevojno stopnjo *e/o* ter razne druge besede, ki iz različnih ide. jezikov tako po osnovi kot po pomenu sodijo semkaj.

Beseda *Kom-polje* kot jukstapozicija pomeni torej *visoko polje*, *polje na visokem* glede na sosednje okoliške ravnine in nižine.

V sosesčini Kompolja nad Savo je tudi ime *Impole*. Ime je znano predvsem v priimku *Vimpolšek* in ima svoj izvor v kompoziciji *vinŕno-polje* > *vinpolje* in po asimilaciji *n* pred *p* v *m*: *Vimpolšek*. Začetni *v* je v krajevnem imenu izpadel, ker so ga smatrali za predlog *oŕ* po zvezah *v-impolje*, *v-impolju*, ostalo pa je v priimku.

3. Skaručina

Sufiks *-ina* ima v slovenščini po A. Bajcu, Besedotvorje slov. jezika, § 77, najrazličnejše pomene, kakor pač simpleks zahteva, tako tudi zbirnost (kolektivum), kakor *družina* k *drug*, *mir* »porušen, star zid« in *mirina* »staro zidovje« (v Istri) z istim pomenom kot ljubljansko *Mirje*. Ta sufiks kaže tudi naše krajevno ime. Kraj, kjer so prebivalci potomci *Žitka*, t. j. *Žitići* (nem. Sittich), se je imenoval *Žitičina* v današnje Stična na Dolenjskem (gl. Ramovš HG II), kjer ima *-ina* še vedno kolektivni pomen, čeprav je prehod k pripadnosti že zelo jassen; od pripadnosti do svojilnosti pa ni dolga pot.

Zato sklepam, da mora ime *Skaručina* tudi nekaj podobnega izražati. Osnova *Skaruč-* je prav tako kakor zgoraj skupni naziv potomcev *Skoruta*, torej *Skorutići* + *ina* dá *Skorútičina* in z redukcijo posttoničnega *-i* ter dial. prehodom predtoničnega *o* v *a* pred *r* (prim. gor. *guvaré*) dobimo današnje *Skarúčina*. V osnovi je torej staro slovansko osebno ime *Skorut* ali *Skoruta*: k suf. *-ut* prim. *Borut*, *Bogut*, *Dragut(in)* gl. Miklošič, Slav. Personennamen. Tam najdemo tudi ime *Skorŕ*, »hiter« v raznih izvedenkah in sestavljenkah, kakor tudi krajevna imena iz te osnove pod št. 275: *skorzŕw*, *skorzewo*, *skořice*, *skorotin*, *skorotica*, *skoręcin*, *skoroše*.

Zanimivo je, da je v bližini ohranjeno enakšno krajevno ime v Črnuče iz osebnega imena *Črnut*, izvedeno ali s posesivnim sufiksom *-io-*, t. j. *Črnutje* -če, ali pa stanovniško ime s sufiksom *-jane*, ki se je v nom. skrčil v *-je*, kakor *gorjane* > *gorje*.

4. Vrhnika

Kraj *Vrhnika* ob izviru Ljubljance nas spominja na krajevna imena kakršna so *Vrhpolje*, *Vrzenec*, kjer je *vrh* okrnjeni lokal singulara *u-jevske* osnove (*orhu*) v funkciji adverba, ki zahteva sledeče ime v

genitivu: vrh-studenca > *vrzdenca*, na kar je bil narejen nom. *Vrzenec*. Če je temu tako, potem nam je treba v *-nika* videti takšen genitiv. Smiselno bi to bil, po redni potrditvi, izvir Ljubljanice (odtod tudi ponemčeno *Oberlaibach*; iz tega sledi, da se je ime *reke* imenovalo Laibach). Vemo, da je Ljubljanica kraška voda, ki privre na dan iz raznih jam in razpok; take jame so se morale nekoč imenovati v slovenščini *nirke*; koren *nyr-* spada h korenu *ner*, stosl. imamo *nbro*, *nrēti* in tudi *noriti* pomeni v ukrajinščini »izvirati«, polj. *wyrnac* pa pomeni »priti navzgor (zemlje)«. Tako sem že v Konz. str. 97 razlagal dolensko *mirna* po prekozložni disimilaciji $n - n > m - n$ iz *nyrina* ali *nyrbna* kot »vodo, ki privre iz podzemeljskih jam«; nedisimilirana je ostala oblika v nem. *Neyring*.

Na desnem bregu Ljubljanice pod Vrhniko je vas *Mirke*, torej v neposredni bližini izvira Ljubljanice. Tudi to ime pomeni po istem razvoju »kraj, kjer pride voda iz jam na dan«, torej so *Mirke* nastale iz *nyrbke* po disimilaciji $n - r > m - r$. Te *Mirke* vidim v končnem zlogu imena Vrhnika *vrh-nyrka*, t. j. ob vrhu vode, ki privre iz jam. V besedi sta si neposredno sledila dva *r* in drugi je bil zato zatrt ter je onemel: *vrhnika* dobi s tem glasoslovno in realno potrjeno obliko. H korenu *ner-*, *nor-*, *nyr-* in tudi *nur-* gl. Miklošič, Etym. Wrth. s. v. P. Skok Etn. VII, 58, si je ime razlagal iz *vrh-reka* z disimilacijo $r - r > r - n$.

5. Ljubljana — Laibach

O tem imenu in njeni nemški dvojnici se je že mnogo pisalo — gl. J. Kelemina, Razprave SAZU, II. razred, I, str. 93—108. Slovensko ime *Ljubljana* še ni dokončno razjasnjeno, nem. ime *Laibach* pa se je običajno tolmačilo iz slov. lokala stanovniškega imena *Ljubl'ach*. Tako vsaj po Miklošiču, dočim je L. Pintar, LZ 1908, 243 sl. in 310 sl., bil za *lōbl'ana*, t. j. za koren *lōbōz loφos*, kar pa Kelemina zavrača, str. 96 sl.

Laibach kot ime reke je torej jasno izpričano. To ime se piše za reko in za mesto ob nji, najprej *Leopach* v kroniki Kéza k l. 901. Oblika je po Kelemini starofrankovska. Ali ta listina je ponarejena. Vseeno pa more biti zapissek pristen. Vsi kasnejši zapiski pa kažejo starobavarsko obliko: *Udalricus de Laibach* 1144, in *Laybaco* 1247, 1252, *Leibach* 1261, in *Laibaco* 1262, *Laybacum* 1263, *de Laibaco* 1263, *Laybach* 1268, *Labaci* 1268, *Leibach* 1163. Vsi kažejo, da gre za svn. *leibach*, prav tako so narečne oblike na južnem Koroškem *lāmāx*, ob Sorici *lōarwāx*, na Kočevskem *lōiwāx* izvedene iz svn. *leibach*, v starejši, stvn. dobi pa *laibaha*. Diftong *ai* v prvem zlogu nikakor ni združljiv s slov. *ū*, ki bi se preglasil zaradi sledeče mehke konzonance *-bl'*, kajti za preglašeni *ū* imamo bav. refleksi *ou* > *oi*, s Kranjskega pa sta znani tudi obliki z *ai* *Laihl* »Loibl-pass«, *Leubl*, *Leupel* za *Ljubelj* in *Kropainikx* < *Koprionik*; ta *ai* izvaja Kelemina iz *ou* in pritegne zraven še *Laibach*, le da koroško *lāmāx* od tega razvoja odloči in sprejme zanj *ou* > *au* in pred labiali v *ā*. Glede vokalizma bi še opozoril na Nagl, Deutsche Mda I. 75 in Bremer, PBB 19, 472; 21, 573, ki se tičejo posameznih dialektičnih refleksov v prvem zlogu. Preglašeni bav. *ū* bi prešel v *eu* in bi šele od XV. stoletja dalje

po razokrožitvi pričakovali *ei*, kar se ne strinja z listinskimi zapiski, ki vsi kažejo na stvn. *lai-* in svn. *ei*, ki je že dosežen v XIII. stoletju. Zato mislim, da *Laibach* ni možno izvajati iz loc. pl. *Ljubljax*, za kar najdem potrditev tudi v dejstvu, da je *Laibach* rečno ime, dočim bi *Ljubljax* bilo stanovniško ime.

Nem. *Laibach* smatramo zato za kompozitum *laib* + *ahha*; drugi člen *ahha* je znan in pomeni »potok, vodo, reko« (isti koren kot v lat. *aqua*), kakor suponira tudi Kranzmayer, Die deutsche Mda von Zarz str. 28. Koren *laibjan* pa pomeni »übrig lassen, hinterlassen«, f. *laibō* pa »Überbleibsel, Rest«, tako pomeni *Laibach* reko, ki ohranja ostanke vode. Ker je Ljubljanica globoka in mirno tekoča reka, ki nikdar ne posiha, je to ime zanjo po realni potrditvi popolnoma razumljivo. Tako se dá obrazložiti nemško ime, ki je bilo z rečnega imena preneseno na krajevno ime.

Slovensko ime *Ljubljana* pa ni v nobeni zvezi z nem. imenom, kakor je razvidno iz zgornjih listinskih, časovno si sledečih zapiskov in današnjih nem. narečnih oblik in tudi po dejstvu, da se reka v slovenščini imenuje *Ljubljanica* in ne *Ljubljana*. Pri razlagi tega imena se naslanjamo na *ljuba* »vas v Slavoniji v sremski županiji«; njeni stanovniki se imenujejo *Ljublani* v Akad. Rj. VI. 296, istotam se omenja še vas *Ljubljanica* kot krajevno in pokrajinsko ime v zagrebški županiji. Od kraj. imena *Ljuba* je možno pokrajinsko ime *Ljubana* prim. drag : dragana, brat : bratana, gl. Bajec, Besedotvorje I. § 69, ali pa stanovniško ime s sufiksom *-jan*: *Ljubljanec*, kar se je kasneje, vendar že zgodaj izpremenilo v singularno ime, prim. zapisek *Lubigana* 1146, *Lubiglana* iz l. 1360, Patrie del Friül, Udine 16—30 Aprila 1951, str. 2; glede izpremembe končnega *-e* > *-a* (obenem s tem je prehod množinskega imena v singularno ime) gl. L. Pintar, LZ 1908, str. 312; pri tem je delovala prekožložna asimilacija, ki je končni posttonični *-e* izpremenila v *-a* po predhodnem dolgem in rastočem *-á-*.

AUS DER SLOWENISCHEN TOPONOMASTIK

Zusammenfassung

Der Verfasser erklärt die Bildung der Ortsnamen *Ohonica* aus *joha* < *jolha* = *jelša* (hierbei zitiert er verwandte Namen sowohl aus dem ehemaligen als auch aus dem jetzigen slowenischen Gebiet); *Kompolje* als Juxtaposition aus *kom* + *polje* = »Hochfeld, Feld auf der Höhe« (denn *kom* = »Hügel, Höhe«); *Skaručina* aus der gemeinsamen Benennung der Nachkommen der Skorut *Skorutiči-ina*, *Vrhnika* aus *vrh-nyrka* = »über dem aus den Höhlen hervorquellenden Wasser«, *Laibach* als ursprünglichen Flussnamen aus *Laib-ahha* = ein Fluss, der Wasser (sc. auch in der Dürrezeit) übrig lässt (*ahha* = Bach, Wasser, Fluss; *laibjan* = »übrig lassen, hinterlassen«, *laibo* = Überbleibsel, Rest), *Ljubljana* als Ortsnamen aus *Ljuba* über den Einwohnernamen mit dem Suffix *-jan* : *Ljubljanec*.